

змагань 1917-1918. - Львів, «Каменяр», 1994. - С. 53-54.

5. Грушевський М.С. Конституційне питання і українство в Росії// З біжучої хвилі. - К., 1907. - С. 25-26.

6. Так само.

7. Грушевський М.С. Наши требования // Украинский вестник. - № 5. - С. 269.

8. Так само. - С. 271.

УДК 18.01

Рецензент: проф., к.філос.н. Рогозін В.М.

Сабадаш Ю.С.

Приазовський державний технічний університет

ПОНЯТТЯ КРАСИ В КАЗКАХ РЕРІХА

Краса врятує світ
П.Н.Достосвський

Найбільш складний і напевно найбільш захоплюючий жанр в літературному доробку Реріха - його казки.

Як дослідник він розробив оригінальну концепцію поняття казки. Казка для нього - неоціненний пам'ятник історії. «Найсерйозніші вчені вже давно дійшли висновку, що казка це сказання. А сказання то історичний факт, який треба розгледіти у серпанку віків», - писав він в одній із статей.

Звертаючись до російських білин, скандинавських саг, фінських рун, до легенд Сходу та до різноманітних релігійно-етнічних вчень, Реріх насамперед прагнув виявити незаперечні для нього факти про єдність духовних коренів людства, починаючи від стародавніх часів. Ще 1914 року він стверджував: «Час склав красу спільну для всіх віків і народів».

Поняття краси у Реріха - надзвичайно містке. Це не лише естетична категорія, але й моральна: краса добротності, жертвності, кохання, подвигу. Все це на його глибоке переконання згуртовує народи, встановлює між ними міцні сердечні узи.

В багатомістовій літературі народів Реріх знаходив також відомості про забуті, а подекуди й не вивчені ще явища природи: про чудодійні камені, про підземні скарби, живу і мертву воду, і про психічні феномени та ще багато про що. Його захоплювала масштабність мислення древніх, їх уявлення про взаємозв'язки усього суцього на землі з космічним світом. Й у цій області він бачив живі нитки, які протягувались з глибокої давнини до ХХ століття, до наукових зацікавлень сучасників. Не випадковий його запис: «Знання змінюється в легендах. Стільки забутих істин заховано в стародавніх символах. Їх можна оживити, якщо ми будемо самовіддано їх вивчати».

Мандруючи по рідній землі, проходячи з караваном через пустелі Китаю й Монголії, живучи в Індії, Микола Реріх збирав легенди та оповідки, в яких різні народи висловлювали мрії про щасливе майбутнє. Це була для нього також єдина мова, зрозуміла для всіх: «Адже в кожній людині живе мрія про тридесяте царство, про дивну країну. І хіба не буде правдою сказати про обшири, в яких кожен побувати може».

Реріх постійно виступав зі статтями, в яких розкривав перед сучасниками мудрість віків, духовні скарби минулого. Але це не все. Він і сам творив свої власні казки, свої притчі і заклинання.

Казки Реріха не звичні за змістом і структурою. В них нерідко використовуються традиційні фольклорні мотиви боротьби світла й п'їтьми, добра і зла, пошуків щастя та істини. З руського епосу приходять віщуни, цілителі, ведуни, а також богатирі й святі: з міфології Сходу - Майтрея, Гесер Хан та інші. Майже завжди вони подаються на лоні природи і наділені переколивими історично-етнографічними рисами. І в цьому, як зазначав сам автор, «фольклор знову йде пліч о пліч зі знахідками археології».

Проте Микола Реріх був далекий від стилізації та прямого «цитування». Його твори вирізняються глибоко оригінальними сюжетами. Інколи в тексти включаються наукові коментарі того чи іншого мотиву. Часом даються оцінки сучасним історичним подіям, переважно в інакомовній формі. І, напевно, найголовніше полягає в тому, що герої цих казок є носіями піднесених почуттів та думок, що мають вічну, загальнолюдську цінність. Завдяки цьому його казки набувають яскраво вираженої філософської та моральної спрямованості.

Казки Реріха являють собою унікальний синтез багатьох його знань, роздумів та інтелектуальних передчуттів. Іноді в них в одне ціле пов'язані минуле, теперішнє та майбутнє, інколи співставляються моральні ідеали Заходу і Сходу. В деякі сюжети вплетені стародавні вірування та життєво реальні події. І все це, взяте в різних співвідношеннях, веде до створення образів, не позбавлених символіки. Найбагатозначніші серед них - образи Великої Матері та Учителя.

Казки Миколи Реріха навівають глибокі роздуми. Вони викликають високий політ почуттів, ведуть до духовної досконалості.

Це так необхідно нам, особливо в цей важкий час, в епоху, коли з усією гостротою повстали проблеми морального оздоровлення суспільства. «Духовність, подвиг, краса» - ось та тріада, яку увібрив в себе казковий світ Реріха.

Перші публікації казок та білин М.Реріха з'явилися на початку 1890-их років. Пізніше, 1914 року, найбільш значні з них Реріх включив у перший том зібрання своїх творів, в окремих розділ, названий ним «Казки». Наступна підбірка - «Казки та притчі» - була надрукована у великій монографії «Реріх», виданій 1916 року в Петрограді. Третьою книгою із

спеціальним розділом - «Легенди» - стала «Полум'яна твердиня»/1933/. Казки, притчі й легенди Реріха були таким чином розкидані по різних виданнях, які вже стали бібліографічною рідкістю.

Від 1937 року Реріх почав готувати до друку нові збірки своїх літературних праць. Але жодна з них не побачила світ за його життя. Лише опісля почали з'являтися в різних варіантах окремими виданнями його пізніші праці.

Дослідники творчого спадку Реріха відзначають, що не так легко зробити чітке розмежування його літературних творів за жанрами. Він сам відносив їх до різних розділів, напр., «Ненадпиту чашу» або «Добре око».

В казках, написаних до 1918 року, автор інколи згадує деякі факти свого життя, а також значні історичні події. Наприклад, притча «Сон» починається так: «Перед війною сни були:», а далі йде виклад сновидінь, що стали пророчими щодо подій першої світової війни. І проходять образи, покладені в основу картин «Крик змія», «Град приречений» та ін.

Взагалі Реріх-літератор і Реріх-художник невіддільні один від одного. Інколи він заглиблюється в одну й ту ж тему і пером на папері, і пензлем на полотні.

Сам Микола Костянтинівич у передмові до видання збірки казок 1935 року писав: «І в казках, і в билинах, і в великих творіннях літераторів справді містяться ті перлини, які так невідкладно треба нагадувати народній свідомості, ... для зміцнення серця народу».

Він відстоював ідею видання казок не в багатотомних коштовних зібраннях, а у вигляді простих доступних широким верствам книжечок, які б проникли у найвіддаленніші куточки землі. І стверджував: «Так тісна бувальщина обернеться в оповідку, а з оповідки знову виросте казка. Життя - прекрасна казка».

Для ілюстрації неминущої цінності творчості Реріха, зокрема його казок, згадаємо усього дві:

«Майтрейя» - так іменується прийдешній наступник Будди. В його образі втілені вірування та духовні перекази різних народів про майбутню епоху Добра і Світла. Цінність легенд про великих подвижників людства Реріх вбачає не лише в минулому, але й у твердині майбутньої загальнолюдської Культури, котра покладе кінець війнам на землі, брехні й лицемірству, духовному здичавінню. В цю казку /»Майтрейя»/ введені деякі матеріали, що увійшли до книги «Живої Етики».

Або ось казка, дуже коротка, - «Старовинна порада».

Написана 1906 року, в період душевного сум'яття інтелігенції після подій 1905 року, притча показує позицію справжнього митця, вірного ідеалам краси, майстра-творця, який працює за покликанням серця; художника, непідвладного сумнівам та хвилям розгубленості перед майбутнім. Розгніваний нерішучістю свого учня, він говорить йому:

«Бенвенуто, вийди за двері, йди до шевця і скажи: візьми мене м'яти шкіри, я не знаю, що таке «красиво». А до мене не приходь і краще не чіпай своєї роботи».

М.К.Реріх писав: «Було б недозволим неучьким боягузством приховувати ці милостиві легенди, які відкривають дорогоцінні схованки народної душі».

Література

- 1.Реріх Н.К. О Вечном...- М.:Республика,1994.- 462 с. -/Б-ка этической мысли/.
- 2.Реріх Н.К. Сказки /Сост.В.П.Князева.-Л.:»Экополис и культура»:»Андреев и сыновья», 1991.- 158 с.
- 3.Реріх Н.К. Зажигайте сердца!:Сборник/Сост.И.М.Богданова-Реріх. - 2-е изд.- М.: Молодая гвардия, 1978. – 208 с.
- 4.Реріх Н.К. Цветы Марии: Пути благословения: Сердце Азии.- Рига: Виеда,1992.- 261 с.

Рецензент: д.филос.н. Гребеньков Г.В.

Хромова О.И.

Донецкий государственный технический университет

АНАРХИЯ КАК ОБЩЕСТВЕННЫЙ ИДЕАЛ: ПЕРСПЕКТИВА ИЛИ УТОПИЯ?

Важность и необходимость присутствия в общественном сознании идеальной модели будущего подтверждается всем ходом исторического развития человеческого общества. В истории немало примеров, когда народ, нация, государство, независимо от уровня своего развития, приобретали большую устойчивость, преодолевали все трудности и лишения, достигали огромных успехов, потому что большинство людей были воодушевлены какой-то великой идеей, верили в какой-то идеал, ради которого стоило бороться, представляли, каким должно быть счастливое будущее и стремились к нему. И наоборот, часто случалось так, что народ по какой-либо причине лишался этой великой вдохновляющей идеи и вместе с этим утрачивал жизнеспособность, смысл своего существования, что приводило его к деградации, а государство - к развалу, а иногда и к гибели.

Как и почему возникают общественные идеалы? Конечно, идеалы возникают, прежде всего, из несовершенства объективного мира. В идеалах выражается неудовлетворенность существующими общественными

63.3(4Укр)

1775

Підписний індекс 40527

62.3(4Укр)

Т 25

Сабодаш
с. 24

Придніпровський науковий вісник

Історія та філософія

№ 23(90)

березень 1998 р.

ЖК

м. Дніпропетровськ, 1998р.

Зміст

Крот В.О. Проблеми української державності в публіцистичній М.С. Грушевського 1905 – 1916 рр.	1
Сабадаш Ю.С. Поняття краси в казках Реріха	4
Хромова О.И. Анархия как общественный идеал: перспектива или утопия?	7
Стришенець М.М. До питання про правове становище орендарів промислів України XVI – першої половини XVII ст.	18
Сабадаш Ю.С. Реріх і Україна	24
Стришенець Н.М. Из истории гутного стекольного производства Украины XVI-XVII веков	27
Легеза С.В. Народна творчість як історичне джерело в українській романтичній історіографії	29
Шпекторенко І.В. Продовольча політика української держави в умовах німецької окупації (1918 р.)	39

Придніпровський науковий вісник

науковий журнал

№ 23 (90) 1998 р.

Історія та філософія

Видається з квітня 1996 р., виходить 6 разів на місяць. Передплатний індекс 40527.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації ДІП

№ 321 від 18 квітня 1996 р.

Директор: Скімов Сергій Володимирович

Головний редактор: д.і.н., проф. Гарнопольський Олег Григорович**Редакційна колегія:**

д.філол.н. Чабаненко В.А., д.філол.н. Білоусенко П.П., д.філол.н. Шевченко В.Ф.,
 д.п.н. Ковров Я.Г., д.е.н. Покотилів А.А., д.п.н. Гарнопольський О.Б., к.і.н. Рудий М.А.,
 к.т.н. Нікольський В.В., к.т.н. Сомов С.А., д.філос.н. Черниш О.М., к.і.н. Савченко В.Г.

Відповідальний редактор: Пруднікова Тетяна Андріївна

Адреса редакції і видавця: 320070, м. Дніпропетровськ-70, а/с №190.

Телефони представництва редакції: у Запоріжжі (0612) 698232,

Харкові (0572) 107042, 300588,

Одесі (0482) 654437,

Дніпропетровську (0562) 371313

ору авторів публікацій. За точність викладених фактів
 Мови видання: українська і російська.

18.03.98. Формат 60×80/16. Папір офсетний. Друк
 № 2.79. Тираж 300 прим. Замовлення №
 "та".